

Yliopistolliset erikoistumiskoulutukset alkumetreillä

Johdanto

Tarkastelemme uuden koulutusmuodon, erikoistumiskoulutuksen, toteuttamista Turun yliopistossa¹. Erityisasiantuntija Kari Seppälä on luonut koulutuksen pohjaa valtakunnallisesti sekä ollut käynnistämässä erikoistumiskoulutusta Turun yliopistossa. Hänen siirryttyään muihin tehtäviin koulutussuunnittelija Susanna Niiniö koordinoi yliopiston erikoistumiskoulutusta. Korkeakoulujen uusimuotoisten erikoistumiskoulutusten lainsäädäntö tuli voimaan vuoden 2015 alusta. Koulutusten valmistelussa keskeisessä roolissa on laissa edellytetty valtakunnallinen sopimus erikoistumiskoulutuksesta. Sopimuksessa määritellään koulutusta koordinoiva korkeakoulu, koulutuksen perusteet, ja se sisältää kuvauksen yhteistyöstä työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) osoitti erityisavustusta koulutusten valmisteluun ja toteuttamiseen vuosina 2015 – 2017. Koulutusmuoto on maksullinen.

Turun yliopisto on strategiassaan 2016 – 2020 asettanut tavoitteeksi olla Suomen johtava erikoistumiskoulutuksen kehittäjä. Turun yliopisto oli kevääseen 2017 mennessä järjestänyt kolmea opetusalan, yhtä psykologian alan ja yhtä sosiaalityön alan erikoistumiskoulutusta. Lisäksi yliopisto on ollut mukana muiden yliopistojen koordinoimissa koulutuksissa. Syksyllä 2017 koulutuksia valmisteltiin lisää. Turun yliopiston koulutusneuvoston alainen erikoistumiskoulutusjaosto toteutti keväällä 2017 erikoistumiskoulutuksen tilannearvion, jossa pyrittiin tarkastelemaan strategian tavoitteen toteutumista. Artikkelissa käsittelemme erikoistumiskoulutuksen käynnistymistä Turun yliopistossa tilannearvion valossa. Erityisenä huomion kohteena on koulutusten laadullinen arviointi. Lopuksi tarkastelemme koulutuksen toteutusmahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Erikoistumiskoulutukset asiantuntemuksen rakentamisessa

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä yliopistojen rooli asiantuntemuksen kehittämisessä ylemmän korkeakoulututkinnon jälkeen painottuu tohtorikoulutukseen. Sekä yhteiskunnan yleisen toimivuuden ja kilpailukyvyn näkökulmasta että työelämän asiantuntemustarpeiden kannalta on kuitenkin selkeä tarve myös muuhun kuin tutkijakoulutukseen. Tohtorintutkintoon olennaisesti kuuluvien tutkijataitojen ja tiedontuotannon näkökulman sijasta lukuisat työuralla etenevät asiantuntijat tarvitsivat ennemminkin vahvistusta tutkimustiedon hyödyntämiseen ja tieteellis-ammattillisen osaamisen ajantasaistamiseen, syventämiseen, erikoistamiseen ja laventamiseen. Korkeakouluilta odotetaan myös selkeästi työelämätarpeista lähtevää koulutusta.

Korkeakoulujen uusimuotoisten erikoistumiskoulutusten lainsäädäntö² tuli voimaan vuoden 2015 alusta. Säädöksissä todetaan koulutuksen aloittamisen edellytykseksi korkeakoulujen keskinäinen sopimus, joka perustuu yhteistyöhön työelämän edustajien kanssa.³ Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen verkostot UNIFI ja ARENE toteuttivat 2015 – 2017 OKM:n tuella hankkeet, jotka kohdistuivat erityisesti uudentyypisten yhteistyö- ja sopimuskäytäntöjen kehittämiseen⁴. Ammattikorkeakoulut

¹ Kirjoitettu tammikuussa 2018

² Katso esim. UNIFI:n Erikoistumiskoulutusten materiaali-pankki <http://www.unifi.fi/erikoistumiskoulutus/materiaali-pankki/>

³ Katso OKM. (2013). Erikoistumiskoulutuksista sopiminen ja niiden järjestäminen. Teoksessa *Asiantuntijuus edellä: korkeakoulujen uusi erikoistumiskoulutus* (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä, luku 4.2., s. 42–43).

⁴ Hankkeiden keskeisenä tuotoksena laadittiin ”Korkeakoulujen erikoistumiskoulutukset. Käsikirja koulutusten kehittäjille” Tekijät Jarmo Kallunki & Hannele Seppälä. Joulukuu 2016. Saatavissa: www.unifi.fi

ASiantuntemuksen kehittämisen ulottuvuuksia

Asiantuntijan työura	Asiantuntija työorganisaatiossa	Asiantuntija asiantuntijoiden yhteisössä
Asiantuntija ja kansalainen	Asiantuntemus, työelämä ja yhteiskunta	Asiantuntemus, innovaatiojärjestelmä ja kansantalous
Elinikäinen oppiminen osana yliopiston yhteiskunnallista vuorovaikutusta	Tiedeyhteisön ja ammattikäytännön vuoropuhelu	Yliopistot ja ammattikorkeakoulut
Tutkimusperustaisuus – Työssä oppiminen	Rikas oppimisympäristö - Osaamisen osoittaminen	Kansainvälisyys - Tulevaisuus

Kuvio 1. Asiantuntemuksen kehittämisen ulottuvuuksia

ovat olleet uuden toimintamuodon kehittämissä yliopistoja aloitteellisempia⁵.

Erikoistumiskoulutukset kohdistuvat erityisesti yksittäisten työelämässä toimivien asiantuntijoiden osaamisen kehittämiseen ammatillisten tehtävien hallinnan ja urakehityksen tukemiseksi. Säädökset mahdollistavat tavoitteelliset laaja-alaiset opinnot, jotka voidaan toteuttaa joustavasti. Olennainen osa lähestymistapaa ja toteutusprosessia on asiantuntemuksen osoittaminen sen hankintatavasta riippumatta. Onnistuessaan erikoistumiskoulutus tarjoaa työorganisaatioille mahdollisuuden tavoitteelliseen yhteistyöhön yliopistojen tutkimusyhteisöjen kanssa. Yhteiskunnan näkökulmasta asiantuntemuksen vahvistuminen ja verkostoituminen luovat edellytyksiä monimutkaistuvien ongelmien ratkaisuun. Laadukas erikoistumiskoulutus edellyttää useiden näkökulmien huomioon ottamista valmistelutyössä (kuvio 1).^{6 7 8}

Turun yliopiston kokemuksia koulutuksen kehittämisestä ja toteuttamisesta

Turun yliopisto, joka oli ollut aktiivisesti mukana erikoistumiskoulutuksen kehittämistyössä jo säädösvalmistelun aikana, lähti myös ensimmäisten joukossa koulutusten valmistelutyöhön. Opetusalan, sosiaalityön sekä psykologian koulutusten rinnalla käynnistettiin yhteistyössä Tampereen yliopiston kanssa asiantuntemuksen osoittamisen kehittämishanke toiminnan yliopistollisen laadun varmistamiseksi.⁹ Määräaikainen koulutusneuvoston erikoistumiskoulutusjaosto valmisteli yliopistotason ohjeet koulutusten suunnittelijoiden ja toteuttajien käyttöön.

Jaoston toimeksiannosta toteutettiin keväällä 2017 erikoistumiskoulutuksen tilannearvio, jossa tarkasteltiin koulutusten valmistelua ja toteutusta. Arvioinnin kohteena olivat sopimusten määrä, koulutusten laajuus, hakija- ja osallistujamäärät, vuosittaiset opintopistekertymät, koulutuksen laatu, toimintakäytäntöjen selkeys sekä taloudelliset reunaehdot. Turun yliopiston tavoitteena on, että erikoistumiskoulutukset ovat tutkimusperustaisia, työelämälle relevantteja ja pedagogisesti laadukkaita. Tavoitteen toteutumista pyrittiin arvioimaan palautteen avulla. Neljän koulutuksen osallistujilta kerättiin palautetta sähköisellä kyselylomakkeella. Kyselyhetkellä koulutukset olivat kesken. Palautetta antoi noin 30 prosenttia kohderyhmästä, joten

5 Katso Erikoistumiskoulutusten julkinen luettelo: <https://confluence.csc.fi/display/OPHPALV/Erikoistumiskoulutusten+julkinen+luettelo>

6 Katso Seppälä, K. & Tantarimäki, S. (toim.). (2013). Asiantuntijuus on investointi: yliopistollisen erikoistumiskoulutuksen konsepti (ERKO – Erikoistumiskoulutusten toteutus yliopistoissa -hankkeen loppuraportti, s. 17–19). Turku: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea.

7 Katso myös Rouhelo, A. & Trapp, H. (toim.). (2013). Asiantuntijuus ja verkostomainen yhteistyö – viitekehys korkeakoulutettujen erikoistumiskoulutuksille (FUTUREX – Future Experts -projektin raportti). Turku: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea.

8 Katso myös Lehtinen, E., Palonen, T., Tynjälä, P., Klemelä, K., Merenluoto, S., Pohjola, K. & Veermans, K. (2012). Korkeakoulutettujen jatkokoulutuksen haasteet ja ehdotus järjestelmän kehittämiseksi – KYTKÖS-hanke. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

9 Katso Asiantuntemuksen osoittaminen erikoistumiskoulutuksissa -hankkeen (Turun yliopisto ja Tampereen yliopisto 2015–2017) verkkosivut <https://asiantuntijuudenosoittaminen.wordpress.com/>

tuloksia voidaan pitää vain suuntaa antavina. Myös osallistujien työnantajilta kysyttiin näkemyksiä koulutuksen työelämärelevanssista, mutta vastauksia saatiin vain neljä. Koulutusten valmistelijoilta saatiin kattavasti näkemyksiä koulutusten kehittämisestä ja toteuttamisesta.

Ensimmäiset koulutukset saatiin liikkeelle koulutusten valmistelijoiden aktiivisuuden siivittämänä. Koulutusten valmistelussa ja toteutuksessa keskeisessä roolissa ovat kokeneet yliopiston opettajat ja tutkijat, mikä näkyy myös koulutusten tutkimusperustaisuutena. Palautteen perusteella yliopiston tutkimusintressit eivät kuitenkaan automaattisesti kohtaa osallistujien ammatillisia intressejä. Sekä koulutusten suunnittelussa että toteutuksessa tarvitaan myös syvällistä ammatillista asiantuntemusta. Lisäksi tavoiteltavan asiantuntemuksen määrittelyn menetelmät ja käytännöt vaativat kehitystyötä.

Osallistujapalautteen perusteella näyttää siltä, että koulutus on vastannut tieteellis-ammattillisen osaamisen kehittymisen tarpeita. Asiantuntijuuden kehittymisen elementteinä ovat palautteen perusteella olleet osallistujaryhmä, asioiden jakaminen ryhmän kesken sekä keskustelu ja ryhmän jäsenten asiantuntemuksen hyödyntäminen ja esille tuominen. Osallistujien työnantajien palautetta saatiin niukasti, mutta saadussa palautteessa nousi esiin, että koulutuksesta on suoraa hyötyä organisaatiolle tai työyhteisölle esimerkiksi väli- tai kehittämistehävien kautta. Työnantaja on myös voinut omalla toiminnallaan edistää osaamisen jakamista työyhteisöön. Asiantuntijuuden jakamisen käytäntöihin onkin hyvä kiinnittää huomiota koulutuksessa, ja jakamisen malleja tulisi edistää myös työorganisaatioissa.

Vaikka ensimmäiset koulutukset olivat kokeilu-luontoisia, voidaan palautteen perusteella todeta, että järjestelyt ovat pääsääntöisesti toimineet jouhevasti ja käytetyt menetelmät ovat tukeneet oppimista. Esimerkki hyvästä käytännöstä oli kouluhyvinvoinnin erikoistumiskoulutuksessa järjestetty avoin konferenssi, jossa niin koulutuksen osallistujat kuin huippuasiantuntijat esitelmöivät aiheeseen liittyvistä teemoista. Konferenssi saavutti suuren suosion ja yhdisti oppimisen, tiedeperustaisuuden ja kentän tarpeet. Kuten konferenssi, myös kokemukset etäopiskelusta, uudet laitehankinnat ja kokeillut ohjelmat voivat hyödyttää yliopistoa laajemmin. Esimerkiksi opettajille suunnatun Digiympäristöt-koulutuksen vastuuhenkilöt ovat jakaneet yliopiston muulle opetushenkilöstölle pilotoimiaan tarkasti suunniteltuja käytäntöjä ja kokemuksia erilaisten ohjelmien tai sovellusten käytöstä, mikä voi edistää korkeakoulujen digiloikkaa myös tutkinto-koulutuksessa.

Osallistujapalautteen perusteella kehittämiskoh-teeksi voidaan ottaa osallistujien vaikuttamismahdol-lisuudet koulutuksen toteutukseen. Valmistelijoiden palautteen perusteella pedagogisena haasteena on osallistujien heterogeenisuus tieto- ja taitotasossa tai

toisaalta asiantuntemuksen alassa. On myös syytä huomioida, että arvioinnin kohteena olleet koulu-tukset olivat ammatillispesifejä. Asiantuntemuksen alojen erilaisuus korostunee koulutuksissa, joissa osallistujakunta on ammatillisesti laajaa.

Koulutuksen maksullisuus toi järjestäjälle painetta muodostaa laadukas ja sujuva koulutus. Koulutus-ten valmisteluun käytettiin paljon aikaa ja vaivaa. Valmistelijat ovatkin kokeneet joutuneensa itsenäi-sesti luomaan käytäntöjä koulutuksen ympärille tukitoimintojen synnyttyä jälkijunassa. Yliopiston tukitoimintoja tulee jatkossakin kehittää sujuvoit-tamaan erikoistumiskoulutuksen valmistelua ja käytännön toteutusta. Erityisiä haasteita palaut-teen perusteella ovat koulutusten talous ja resurssit, markkinointi sekä yhteistyö korkeakoulujen välillä.

Erikoistumiskoulutusten valmistelu on edistänyt korkeakoulujen keskinäistä ja työelämän kanssa tehtävää yhteistyötä. Yliopisto- ja ammattikor-keakoulusektorin välinen yhteistyö etsii kuitenkin yhteisiä toimintamalleja. Erillinen lainsäädäntö ja sopimukset johtavat erillisiin toimenpiteisiin myös käytännön tasolla. Yhteistyökoulutuksissa on on-nistuttu silloin, kun yhteistyö on perustunut ole-massa olevaan verkostoon (esim. Psykonet, Sosnet). Erikoistumiskoulutuksen järjestämisestä on Turun yliopistossa edistänyt myös sisäinen yhteistyö eri alojen koulutuksen järjestäjien välillä. Tämä on tuonut linjakkuutta koulutusten toteuttamiseen ja mahdollistanut hyvien käytäntöjen jakamisen. Eri-tyisen tärkeää olisikin muodostaa pysyvä yhteistyö-verkosto myös korkeakoulujen välillä erikoistumis-koulutuksen asiantuntijoiden kesken.

Erikoistumiskoulutusten vakiinnuttamisesta

Säädökset muodostavat periaatteessa selkeän poh-jan erikoistumiskoulutusten valmistelulle. Jo val-misteluvaiheessa yliopistot nostivat esille kaksi ongelmakohtaa: raskaan sopimuskäytännön ja sel-kiintymättömän rahoitusasetelman. Sopimuskäy-tännöllä tavoiteltiin koulutusten valtakunnallisen aseman vahvistamista, korkeakoulujen keskinäistä yhteistyötä ja tiivistä yhteyttä työelämään. Koulu-tusten yhteinen valmistelu onkin selvästi tiivistänyt erityisesti korkeakoulujen yhteistyötä. Sopimusme-nettelyjä voitaisiin keventää, mutta olennaisempaa jatkossa on terävöittää tavoiteltavan asiantunte-muksen määrittelyä siten, että hyödynnetään yhä paremmin tieteellistä ja käytännön asiantuntemus-ta sekä ennakoidaan huolella tulevaisuuden asian-tuntemuksen kokonaisuuksia.

Erikoistumiskoulutuksen rahoitusta ovat vaikeut-taneet muun muassa työnantajien ja osallistuji-en heikentynyt maksukyky sekä ministeriöiden ja yliopistojen budjetteihin tehdyt merkittävät leik-kaukset. Yliopistojen näkökulmasta koulutusten tuottamiseen osallistumisen insentiivit ovat osoit-

tautuneet riittämättömiksi. OKM:n käynnistämisen vaiheen rahoitus on edistänyt uuden koulutusmuodon lanseeraamista, mutta tämän rahoituksen loppuessa toiminnan jatkuvuus edellyttää erikoistumiskoulutuksen rahoitusaseman vahvistamista. Yliopistojen osalta keskeinen kysymys on, millaisin taloudellisin reunaehdoin asiantuntijuuden edistämistä tutkinnon jälkeen voidaan edistää. Rahoituspohjan laajentamiseksi erikoistumiskoulutusten roolia sektoriministeriöiden ajankohtaisten kehittämishankkeiden edistäjänä tulisi kirkastaa. Rahoituksen peruslogiikkana tulee kuitenkin säilyttää käsitys koulutuksesta investointina, jonka tuottojen saajina osallistujien ja heidän työnantajiansa rahoitusvastuu on keskeinen.

Vaikka erikoistumiskoulutuksen rakenteet, prosessit ja käytännöt ovat selkiytyneet koulutusten käynnistymisen myötä, edelleen tarvitaan sekä yliopistokohtaista että valtakunnallista kehittämistä. Koulutuksen toteuttamisen tukimuodot ovat rakentuneet koulutusten aikana ja niiden edelleen kehittäminen vaatii uudenlaista, tutkintokoulutuksesta poikkeavaa ajattelua. Erikoistumiskoulutuksen järjestämisessä on yhtymäkohtia esimerkiksi koulutusviennin ja täydennyskoulutuksen järjestämiseen. Se vaatii ympärilleen niin koulutuksen, yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen, talouden kuin viestinnän asiantuntijoita.

Erikoistumiskoulutusten valmisteluun on kuulunut koulutusten valmistelun ja koordinaatiohankkeiden lisäksi tärkeitä valtakunnallisia elementtejä, tärkeimpinä korkeakoulujen yhteistyönä toteutetut alakohtaiset selvityshankkeet. Sen sijaan erikoistumiskoulutusten tunnetuksi tekeminen asiantuntemuksen kehittämisen uutena toimintamuotona on pahasti kesken. Sekä asiantuntijoiden että työnantajien enemmistölle erikoistumiskoulutuksen käsite, ominaispiirteet ja tarjonta ovat edelleen hämärä. Erikoistumiskoulutuksen aseman vakiinnuttaminen edellyttää sen valtakunnallisen profiilin olennaista terävöittämistä. Luonteva yhteys jatkokehittelylle on lokakuussa 2017 julkistetun korkeakoulujen ja tutkimuksen vision 2030 toimeenpano, jonka julkistamisen yhteydessä opetusministeri kertoi odottavansa eduskuntakäsittelyyn ”uusia jatko- ja täydennyskoulutuksen malleja, jotka mahdollistavat tutkintojen täydentämisen ja kokonaan uuden osaamisen hankkimisen”.

LÄHTEET

- Asiantuntemuksen osoittaminen erikoistumiskoulutuksissa. (14.12.2018). Asiantuntemuksen osoittaminen erikoistumiskoulutuksissa -hankkeen (Turun yliopisto ja Tampereen yliopisto 2015 – 2017) verkkosivut. Haettu osoitteesta: <https://asiantuntijuudenosoittaminen.wordpress.com/>
- Erikoistumiskoulutusten julkinen luettelo. (14.12.2018). Erikoistumiskoulutusten julkinen luettelo -verkkosivu. Haettu

osoitteesta: <https://confluence.csc.fi/display/OPH/PALV/Erikoistumiskoulutusten+julkinen+luettelo>

- Kallunki, J. & Seppälä, H. (2016). Korkeakoulujen erikoistumiskoulutukset. Käsikirja koulutusten kehittäjille. Haettu osoitteesta: www.unifi.fi
- Lehtinen, E., Palonen, T., Tynjälä, P., Klemelä, K., Merenluoto, S., Pohjola, K. & Veermans, K. (2012). Korkeakoulutettujen jatkokoulutuksen haasteet ja ehdotus järjestelmän kehittämiseksi – KYTKÖS-hanke. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Haettu osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-141-1>
- Niiniö, S. & Seppälä, K. (2017). Erikoistumiskoulutuksen tilanne Turun yliopistossa keväällä 2017. Turun yliopiston koulutusneuvoston selvityksiä.
- OKM. (2013). *Erikoistumiskoulutuksista sopiminen ja niiden järjestäminen*. Teoksessa *Asiantuntijuus edellä: korkeakoulujen uusi erikoistumiskoulutus* (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä, luku 4.2., s. 42–43). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Haettu osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-215-9>
- Rouhelo, A. & Trapp, H. (toim.). (2013). *Asiantuntijuus ja verkostomainen yhteistyö – viitekehys korkeakoulutettujen erikoistumiskoulutuksille* (FUTUREX – Future Experts -projektin raportti). Turku: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea.
- Seppälä, K. & Tantarimäki, S. (toim.). (2013). *Asiantuntijuus on investointi: yliopistollisen erikoistumiskoulutuksen konsepti* (ERKO – Erikoistumiskoulutusten toteutus yliopistoissa -hankkeen loppuraportti, s. 17–19). Turku: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea. Haettu osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5500-8>
- UNIFI. (14.12.2018). UNIFI:n Erikoistumiskoulutusten materiaali-pankki. Haettu osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5500-8>